

Resimli Çocuk Kitaplarının Olumsuz Ögeler Açısından İncelenmesi*

An Analysis of Illustrated Children's Books in Terms of Negative Elements

Mehmet BAŞARAN¹, Nuriye ÇELİK², Fatma Abide GÜNGÖR AY TAR³

¹Muş Alparslan Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü. mehmetbasaranoglu@gmail.com

²Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Öğretmeni. nuriye.celik97@gmail.com

³Gazi Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü. abidegungor@gmail.com

Makalenin Geliş Tarihi: 16.11.2020

Yayına Kabul Tarihi: 21.06.2021

ÖZ

Bu araştırmanın amacı kütüphanelerin okul öncesi bölümünde bulunan resimli çocuk kitaplarının olumsuz ögeler açısından incelemektir. Araştırmada nitel desenlerden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın materyallerini 2015-2019 yılları arasında yayımlanmış, Ankara ve Eskişehir illerindeki iki kütüphanenin okul öncesi kategorisinde sınıflandırılmış 100 resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır. Okul öncesi öğretmenlerinin ve alan uzmanlarının görüşleri ile alanyazın taraması sonucu Resimli Çocuk Kitaplarındaki Olumsuz Ögelerin İncelenmesi Formu oluşturulmuştur. Resimli çocuk kitapları bu forma göre betimsel olarak analiz edilerek olumsuz ögelerin sıklığı saptanmıştır. Saptanan olumsuz ögelerin sıklığı şu şekildedir: Biçimsel (f:319), içerik (f:43), tema (f:36), dil ve anlatım (f:60), kahraman-karakter (f:26) ve zaman (f:27). Elde edilen bu sonuçlara göre öğretmenlerin ve ailelerin kitap seçerken daha seçici davranmaları; yayınevlerinin alanda uzman eğitimcilerin dönütleri doğrultusunda basım aşamalarına geçmeleri; yazarların ve çizerlerin okul öncesi dönem çocukların gelişim özelliklerini göz önünde bulundurarak kitaplarını yazmaları; kütüphanelerin ise yaşlara göre düzenledikleri kategorilerdeki kitapları çocukların gelişim düzeylerine ve çocuk kitaplarında bulunması gereken özelliklere göre belirlemeleri önerilmektedir.

***Anahtar Sözcükler:** Okul öncesi eğitim, Resimli çocuk kitapları, Olumsuz ögeler*

* **Alıntılama:** Başaran, M., Çelik, N. ve Güngör-Aytar, A. (2021). Resimli çocuk kitaplarının olumsuz ögeler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41(2), 1247-1272.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the picture books for children in pre-school departments of libraries in terms of negative factors. Document analysis method, one of the qualitative designs, was used in the research. The materials of the study consist of 100 illustrated children's books published between 2015-2019 and classified in the preschool category of two libraries in Ankara and Eskişehir provinces. In order to determine the negative elements in the books, the "negative elements" book review form was created as a result of the literature review about the negative elements in the books and the opinions of the preschool teachers about the negative elements in the books. Illustrated children's books were analyzed descriptively according to this form, and the frequency of negative elements was determined. The frequency of negative items detected are as follows: formal (f: 319), content (f: 43), theme (f: 36), language and expression (f: 60), hero-character (f: 26), and time (f: 27). According to these results, it is suggested that teachers and families are more selective when choosing books; authors and illustrators write their books considering the developmental characteristics of preschool children; libraries determine the books in categories organized by age according to the developmental levels of children.

Keywords: *Preschool education, Illustrated children's books, Negative elements.*

GİRİŞ

Okul öncesi dönemi; bilişsel, dil, sosyal ve duygusal olarak çocukların en hızlı gelişim gösterdiği yıllardır. Bu dönemdeki çocuklar çevresinde meydana gelen olaylara meraklı, ilgili ve bu olayların aktif katılımcıdır. Yeni kelimeler öğrenmeye, onları farklı bağlamlarda kullanmaya isteklidirler. Okul öncesi yılları daha sonraki öğrenme yaşantılarını oldukça etkilediğinden bu dönemdeki çocuklara bilişsel, dil, sosyal ve duygusal olarak zengin çevre ve öğrenme fırsatların sunulması gerekmektedir (Uzmen ve Mağden, 2002; Ülker Erdem, Aydos ve Çoban, 2017). Çocukların gelişimine ve eğitimine katkı sağlayan bu fırsatların başında kütüphane ve kitaplar gelmektedir.

Çocuklar ilk önce resimli kitaplar ile tanışmaktadır. Resimli kitaplar çocukları resim ve dil aracılığıyla uyararak hayal gücünü geliştirmekte, anlayışlarını derinleştirmekte ve sosyal-duygusal kavrayışlarını arttırmaktadır (Veziroğlu ve Gönen, 2012; Kakırman-Yıldız, 2017). Resimli çocuk kitapları görsel algı yoluyla çocuğun bilgi ve becerilerini geliştirirken sadece görme duyusunu değil diğer duyularını da aktifleştirmektedir. Resimli kitaplarla çocuklar anlatılanları tüm duyularıyla sezinlemektedirler (Şahin, 2014). Alanyazında yapılan çalışmalar resimli çocuk kitaplarının çocuklara; prososyal

davranış (Uzmen ve Mağden, 2002), dil gelişimi (Gönen ve Arı, 1989), estetik anlayış (Külük, 2013), okuma alışkanlığı (Turgut-Bayram, 2017), olumsuz duygularla baş etme becerileri (Ülker Erdem vd., 2017) kültürler arası duyarlılık (Yıldırım, Aykaç ve Okçu, 2019) alanlarında katkı sağladığını ortaya koymuştur. Resimli çocuk kitaplarının çocuklara en üst düzeyde katkı sağlaması için bazı temel özelliklere sahip olması gerekmektedir. Çocuklar kitaplara birçok kaynaktan ulaşabilmektedir. Fakat gerek ekonomik gerekse zaman açısından en önemli kitap kaynağından biri kütüphanelerdir. Okul öncesi kurumlarında bulunan köşelerdeki kitap sayılarının yetersizliği ve tüm etkinlikler arasında kitaplara ayrılan sürenin azlığı göz önüne alındığında kütüphaneler, çocukların okuma alışkanlığını edinmeleri ve bu alışkanlığı sürdürmeleri için en ideal yerlerdir (Kakırman-Yıldız, 2017). Kütüphanelerin çocuklar üzerindeki olumlu etkisi onlara sunulan kitapların niteliğiyle paraleldir. Çocuklara sunulan kitapların her türlü olumsuzluklardan arındırılmış olmaları gerekmektedir.

Alanyazında resimli çocuk kitaplarının taşınması gereken özellikleri dış yapı özellikleri ve içyapı özellikleri olmak üzere iki kısımda ele alınmaktadır (Gönen, 1993; Sever, 1995; Tür ve Turla, 2005 s.27; Gönen, Uygun, Erdoğan ve Katrancı, 2012; Işıtan, 2014; Turla, 2015 s.54; Ural, 2013, s. 33; Yıldız, Yazıcı ve Durmuşoğlu, 2016). Bu alanyazına göre resimli çocuk kitaplarının dış yapı özellikleri; resimleme, kitap boyutu, kâğıt kalitesi, cilt kalitesi, yazım şekli, sayfa düzeni, kapak, yazı boyutu, resim-metin ilişkisi, yaş belirtme öğelerinden oluşmaktadır. Kitapların ciltleri kaliteli ve dikişli olmalı; kapakları kalın, sağlam olmalı ve çocukların dikkatini çekecek resimler barındırmalı; kâğıtları sağlam ve mat olmalıdır. Yazı farkındalığının oluşması için yazı boyutu ve şekli çocuklara göre olmalı, çok büyük veya çok küçük olmamalıdır. Metinde anlatılanlar ile resimler arasında bir ilişki olmalıdır. Ayrıca kitabın kapağında veya tanıtım bilgilerinin yer aldığı kısımda hangi yaşa yönelik yazıldığı da belirtilmelidir. Resimli çocuk kitaplarının içyapı özellikleri ise dil ve anlatım, konu, zaman (öykünün uzunluğu), tema ve kahraman-karakter unsurlarından oluşmaktadır. Bu doğrultuda resimli çocuk kitaplarında kullanılan dil sade olmalı, somut kelimeler içermeli, olumsuz ifadeler barındırmamalı; ele alınan konuların seçiminde somuttan soyuta, yakından

uzağa, basitten karmaşığa ilkeleri esas alınmalı; ölüm, cinsellik, korku, doğaüstü olayların ele alınışında çocuklara görelilik ilkesi dikkate alınmalıdır. Resimli çocuk kitapları zaman açısından bir gerilim anına sahip olmalı ve umut verici bir sonla bitmelidir. Temalar ele alınırken ders verme kaygısı güdülmemelidir, gerek canlı gerekse cansız kavramlar olumsuz olarak etiketlenmemeli, ifade ve diyaloglar çocukları olumsuz yönlendirmemelidir. Hikâyede kullanılan karakterler arasında olumlu bir ilişki olmalı, karakterlerin cinsiyetine olumsuz bir anlam yüklenmemeli ve çocuklarda karakterlere karşı güzellik çirkinlik algısı oluşturulmamalıdır. Bu niteliklere sahip olan kitaplar, çocukların gelişim ve eğitim süreçlerine olumlu katkılar sunabilir.

Alanyazında resimli çocuk kitaplarını inceleyen çalışmaların büyük bir kısmı, kitapları ele aldıkları konular ve kavramlar açısından incelemiştir. Bu bağlamda resimli çocuk kitaplarının; kazanımlar (Veziroğlu ve Gönen, 2012), değerler (Dirican ve Dağlıoğlu, 2014; Körükçü, Kapıkıran ve Aral, 2017) dil sanatları (Pektaş ve Kangal, 2015), temel kavramlar (Kılıç, Değirmenci, Ünsal ve Balat, 2017), mizahi unsurlar (Akıncı, 2015), kadın karakterler (Dilek, 2014; Çınar, 2015), baba figürü (Karaaslan, Kangal ve Arslan, 2018), çevre eğitimi (Güzelyurt ve Özkan, 2019), coğrafi kavramlar (Özkan Kılıç, Güleç ve Genç, 2014), eğitsel özellikler (Yazıcı, Yıldız ve Durmuşoğlu, 2018) açısından incelendiği görülmüştür. Resimli çocuk kitaplarını iç ve dış özelliklerine göre inceleyen çalışmalarda oldukça fazladır. Bu bağlamda özellikle kitaplar fiziksel ve içerik özellikleri açısından incelenmiştir (Gönen, 1993; Çakmak ve Sofuoğlu, 1997; Gönen, vd., 2012; Işıtan, 2014; Gönen, Karakuş, Uysal, Kehci, Ulutaş, ve Kahve, 2016; Yıldız, vd., 2016). Gün geçtikçe çok daha fazla kitap basılmakta, teknolojinin gelişmesiyle beraber kitapların yazımı, resimlenişi ve kalitesinde de farklılıklar olmaktadır. Bu durum resimli çocuk kitaplarının belirli aralıklarla incelenmesini gerektirmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmanın 2015-2019 yılları arasında yayımlanmış resimli çocuk kitaplarını inceleyerek kitapların nitelikleri hakkında güncel durumu betimlemesi beklenmektedir. Ayrıca resimli çocuk kitaplarını genel olarak inceleyen alan yazındaki çalışmalara karşın sadece olumsuz öğelere odaklanılması bu çalışmayı özgün kılan yönlerinden birdir. Araştırma resimli çocuk kitaplarıyla ilgilenen yazar, çizer, tasarımcı,

yayıncı, öğretmen, aile ve kütüphanecilere kitapların yazımından yayımına, seçiminden okunuşuna kadar birçok süreçte yardımcı olabilir. Bu açıdan araştırmanın amacı kütüphanelerin okul öncesi bölümünde bulunan resimli çocuk kitaplarını olumsuz ögeler açısından incelemektir. Araştırmada şu sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Resimli çocuk kitaplarında biçimsel olumsuz ögeler nelerdir?
2. Resimli çocuk kitaplarının içerikleri açısından olumsuz ögeler nelerdir?
3. Resimli çocuk kitaplarındaki temalarda görülen olumsuz ögeler nelerdir?
4. Resimli çocuk kitaplarında dil ve anlatım olumsuz ögeleri nelerdir?
5. Resimli çocuk kitaplarında zaman açısından olumsuz ögeler nelerdir?
6. Resimli çocuk kitaplarında kahraman-karakter açısından olumsuz ögeler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma nitel desende yapılmıştır. Nitel araştırmalar, temeli birçok disipline dayanan, gözlem, görüşme, doküman analizi gibi yöntemler aracılığıyla verilerin toplandığı, algılar ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 42). Bu araştırmada da resimli çocuk kitaplarının dokümanlar aracılığıyla incelenmesi amaçlandığından nitel desen tercih edilmiştir.

Çalışma Materyali

Araştırmada incelenecek kitaplar uygun örnekleme yöntemiyle Ankara ve Eskişehir ilindeki iki çocuk kütüphanesinde bulunan, 2015-2019 yılları arasında yayımlanan, okul öncesi çocuklar için kataloglanmış kitaplardan oluşturmaktadır. Kitapların incelenmesi için idarecilerinden gerekli izinler alınmıştır. Ayrıca kitaplar, yazınsal nitelikli resimli çocuk kitaplarından seçilmiş olup kavram kitapları, bilimsel kitaplar, çizgi film ve animasyon karakterlerinden oluşmuş resimli çocuk kitapları bu araştırma kapsamında ele alınmamıştır. Bu kapsamda 100 resimli çocuk kitabına ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracının oluşturulması amacıyla alanyazın taraması ve okul öncesi alanında görev yapan 25 öğretmenle görüşmeler yapılarak olumsuz ögeler listesi hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak olumsuz ögeler listesi okul öncesi eğitimi bölümünde çocuk edebiyatı alanında bir uzman (Dr. Öğr. Üyesi) ile çocuk gelişimi ve eğitimi alanında bir uzman (Prof. Dr.) olmak üzere iki uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanların görüşü sonucu Resimli Çocuk Kitaplarındaki Olumsuz Ögelerin İncelenmesi Formu oluşturulmuştur. Form biçimsel, içerik, tema, dil ve anlatım, kahraman-karakter ve zaman olmak üzere 6 kategori ve 31 maddeden oluşmaktadır. Kategoriler ve içerdikleri maddeler şunlardır:

1. Biçimsel özellikler: Kitap boyutu, kapak, kâğıt kalitesi, cilt kalitesi, sayfa düzeni, yazım şekli, yazı boyutu, resimleme, metin-resim ilişkisi, yaş belirtme,
2. İçerik (Konu): Doğaüstü olaylar, korku unsurları, rekabet, kültüre uygun olmayan davranışlar, ölüm, cinsel ögeler,
3. Tema özellikleri: Olumsuz yönlendirme, iyi- kötü algısı, ders verme kaygısı, neden-sonuç ilişkisi,
4. Dil ve anlatım özellikleri: Detaylı anlatım, olumsuz ifadeler, küfür gibi olumsuz sözcük kullanımı, yaşa uygun olmayan deyimler, olumsuz sıfatlar, soyut ifadeler,
5. Kahraman-karakter özellikleri: Karakterler arasında olumsuz iletişim, cinsiyetlere yüklenen olumsuz anlam, güzel- çirkin algısı,
6. Zaman özelliği: Hikâyenin gerilim anının bulunmaması ve hikâyenin sonunun olmaması.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Resimli Çocuk Kitaplarındaki Olumsuz Ögelerin İncelenmesi Formu aracılığıyla 100 resimli çocuk kitabı incelenmiştir. Kitaplarda karşılaşılan olumsuz ögeler bu forma uygun olarak üç araştırmacı tarafından fikir birliğine varılarak işaretlenmiştir. Böylece

olumsuz öğeler belirlenerek tablolarda frekans ve yüzde olarak sunulmuş ve bu öğelere ilişkin örnekler ve açıklamalarına yer verilmiştir.

Etik Kurallara Uygunluk

Bu çalışmada veriler resimli çocuk kitaplarından doküman incelemesi yoluyla toplanıp analiz edildiğinden etik kurul onayı gerektirmemektedir. Araştırmada verilerin sunulması ve kaynak gösteriminde etik kurallara uyulmuştur. Yararlanılan kaynaklar için gerekli atıflar yapılmıştır.

BULGULAR

Resimli Çocuk Kitaplarında Biçimsel Açıdan Olumsuz Öğeler

Resimli çocuk kitapları biçimsel açıdan açısından incelenerek olumsuz öğeler ile ilgili elde edilen sonuçlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Resimli Çocuk Kitaplarının Biçimsel Açıdan Olumsuz Öğelerinin Frekans ve Yüzdelerine Göre Dağılımı

Biçimsel açıdan olumsuz öğeler	f	%
Yaş belirtmeme	88	27.59
Sayfa düzeni	52	16.3
Resim	42	13.16
Cilt kalitesi	34	10.66
Kapak	33	10.34
Kitap boyutu	23	7.21
Yazım şekli	18	5.64
Kâğıt kalitesi	16	5.02
Yazı boyutu (punto)	11	3.45
Metin-resim ilişkisi	2	0.62
Toplam	319	100

Tablo 1’de, biçimsel açıdan görülen olumsuz öğelerin sıklık durumlarına göre yaş belirtmeme (f:88), sayfa düzeni (f: 52), resim (f:42), cilt kalitesi (f:34), kapak (f:33), kitap boyutu (f:23), yazım şekli (f:18), kâğıt (f:16), yazı boyutu (11) ve metin-resim ilişkisi (f:2) olduğu görülmektedir. İncelenen kitaplarda biçimsel açıdan olumsuz özelliklerden en çok; yaş belirtmeme (f:88), sayfa düzeni (f:52), resim (f:42) kategorisinde olduğu; en az ise metin-resim ilişkisi (f:2) ve yazı boyutunda (f:11)

olumsuz özelliklerin olduğu görülmüştür. Bu kategorilere ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

Hayvanları Çoook Seviyorum-Veli (K1, K2), Sevimli Cüceler (K1, K6), Koca Kuyruk (K1, K7), Parlak Balık (K1, K9) kitapların kapağında, girişinde veya tanıtıcı bilgilerin yer verildiği kısımlarda kitapların hangi yaşa yönelik olarak yazıldığı belirtilmemiştir. (*Yaş belirtmeme*)

Küçük Mor Balık (K1K1), Cesur Pembe Bulut (K1,K11), Cingöz'ün Kardeşi Oluyor (K1,K12) kitaplarının bazı sayfalarında metnin resmin üstüne geldiği, bazı sayfalarda ise metnin ayrı bir kutucuk içine alınarak sayfa düzeninde tutarsızlık olduğu görülmüştür. (*Sayfa düzeni*)

Neden İstedığimi Yapamıyorum? (K1, K16), Korsanların Reisi (K2, K4), Güvercin Geç Yatmasın (K2, K16), Uzun Aslan (K2, K33), Dünyayı Kurtaran Çocuk (K2, K53), Ormanda Bir Yıl (K1, K33) kitapların resimlerinde korkutucu ve olumsuz örnek olabilecek resimlere yer verildiği görülmüştür. Örneğin; Dünyayı Kurtaran Çocuk kitabında kargaşayı gösteren resimler ve bu resimler arasında yüzüne ok saplanmış bir erkek karakter resminin bulunmasının çocuklar için korkutucu bir öge olduğu düşünülmektedir. Uzun Aslan kitabında ise ormandaki hayvanlar arasında çıkan bir anlaşmazlık ve kavga anlarını anlatan, ellerinde zarar verici aletler bulunan hayvan resimlerine yer verildiği görülmüştür. Cesur Pembe Bulut (K1, K11), Ormanın En Sıradan Ağacı (K1, K29), Hışırta (K1, K31), Dilek Ağacı (K1, K32), Obur Ejderhalar 2 (K2, K27) kitaplarında kullanılan bazı resimlerdeki renklerin oldukça canlı olduğu, bazılarında ise solgun ve karmaşık olduğu görülmüştür. (*Resim*)

İyi Yürekli Dev Memo (K2, K18), Dedektif Can (K2, K19), Arkadaşlık Hikâyeleri (K2K22), Uçup Giden Battaniye (K2K25), Akıllı Tilkinin Masalı (K2, K26), Astronot Olsam (K1, K8), En Güzel Hediye (K1, K28), Dilek Ağacı (K1, K32), Kitap Tırtılı (K1, K35) gibi kitaplarda çocuklara zarar verebilecek veya kitabın çabuk sökülmesine sebep olan zımba tekniği kullanılmıştır. (*Cilt kalitesi*)

Ben Büyüklerimi Dinlerim (K1, K13), Haylaz Timsah Dişlerini Nasıl Fırçalar? (K1, K15), Neden İstediyimi Yapamıyorum? (K1, K16), Kış Zamanı (K1, K19), Kristof Kolomb Gibi Cesur Olabilirsin (K1, K25), Ay'ı Söndürmek İsteyen İnek (K1, K36), Bir Fırsatla Ne Yaparsın? (K2, K8), Onun Adı Ay Tozu (K2, K17), Burcu- Oyuncakları Toplamak Kimin Görevi? (K1, K24) kitaplarının kapaklarının ince ve dayanıksız kartondan yapıldığı görülmüştür. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişimsel özellikleri dikkate alındığında kitapların daha dayanıklı olması beklenmektedir. (*Kapak*)

Küçük Mor Balık (K1, K1), Hayvanları Çook Seviyorum- Veli (K1, K2), Dut Yağmuru (K1, K3), Neden İstediyimi Yapamıyorum? (K1, K16), Kısa Çoraplı Zürafa (K1, K18), Benim Kırmızı Arabam (K2, K7), Dev Tavşan (K2, K14), Aslankuş (K2, K49), Uyku Ağacı (K2, K57) kitaplarının, kitap boyutunun 13×21-23.5×21 cm olduğu görülmüştür. Kitap boyutu kategorisinde incelenen kitapların %7.21'inin boyutunun kucağa sığabilecek boyuttan küçük olduğu görülmüştür. Okul öncesi dönem kitaplarının önemli özelliği olan görsellerin çocuklar tarafından daha nitelikli algılanması için ne görselleri görünmeyecek kadar çok küçük neden elinde tutamayacağı kadar büyük olmamalıdır. (*Kitap boyutu*)

Dut Yağmuru (K1, K3), Astronot Olsam (K1, K8), Tatlış'ın Hediyesi (K1, K17), Kış Zamanı (K1, K19), Bu Bir Kitap (K2, K40), Tavşan Terliklerim (K2, K50), Sinek Astrid Yükseklerden Uçuyor (K2, K59), Ali, Yedi ve Uyuyamayan Koala (K2, K63) kitabında çocukların yazı farkındalığı kazanmalarına engel ve dikkat dağıtıcı süslü yazım şeklinin kullanıldığı görülmüştür. (*Yazım Şekli*)

Yazı boyutu kapsamında Cingöz'ün Kardeşi Oluyor (K1, K12), Neden İstediyimi Yapamıyorum? (K1, K16), Kırmızı Başlıklı Kız (K1, K5), Burası Benim Yerim (K1, K6), Balıkçı Osman (K1, K12), Ağustos Böceği (K2, K45) kitaplarında küçük yazı boyutu ve okul öncesi dönemine uymayan uzun anlatımlara yer verilmiştir. (*Yazı boyutu*)

Yaramaz Ejderhalar (K1, K27), İyi Yürekli Dev Memo (K2, K18), Anaokulunda İlkbahar (K2, K23), Tavşan Terliklerim (K2, K50), Gürültülü Boya Kutusu (K2, K51),

Olmayan Bir Köpeğin Hikâyesi (K2, K58), Sinek Astrid Yükseklerden Uçuyor (K2, K59) kitaplarında kâğıt için kullanılan hamurun ince ve yıpranmaya yatkın olduğu görülmüştür. (*Kâğıt kalitesi*)

Cingöz'ün Kardeşi Oluyor (K1, K12), Güvercin Geç Yatmasın (K2, K16) kitaplarında bazı sayfalarda metin resim ilişkisinin bulunmadığı görülmüştür. Resimli çocuk kitaplarında kullanılan resimler metinde anlatılan öyküyle paralel olması beklenmektedir. (*Resim-metin ilişkisi*)

Resimli Çocuk Kitaplarının İçerikleri Açısından Olumsuz Ögeler

Resimli çocuk kitapları konuları açısından incelenmiş ve olumsuz ögeler ile ilgili sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Resimli Çocuk Kitaplarının İçerikleri Açısından Olumsuz Ögelerin Frekans ve Yüzdelerine Göre Dağılımı

Konu açısından olumsuz ögeler	f	%
Doğüstü olaylar	13	30.23
Korku unsurları	13	30.23
Rekabet	6	13.95
Kültüre uygun olmayan davranışlar	5	11.63
Ölüm	5	11.63
Cinsel ögeler	1	2.33
Toplam	43	100

Tablo 2 incelendiğinde, incelenen kitapların içeriklerinde görülen olumsuz ögelerin sıklıklarına göre doğüstü olaylar (f:13), korku unsurları (f:13), rekabet (f:6), kültüre uygun olmayan davranışlar (f:5), ölüm (f: 5) ve cinsel ögeler (f:1) olduğu görülmektedir. İncelenen kitaplarda içerikleri açısından en çok doğüstü olaylar (f:13) ve korku unsurlarında (f:13); en az ise cinsel ögeler (f:1) kategorisinde olumsuz özellik olduğu görülmüştür. Bu kategoriler ile ilgili örnekler ve açıklamalara sırasıyla şu örnekler verilebilir.

Benim Kırmızı Arabam (K2, K7) kitabında yolunda gitmeyen bir araba yolculuğunun hikâyesi anlatılırken gerçeküstü bir anlatım kullanılmıştır. Kitapta arabanın yüksek bir yerden düşmesi ile içindekilerin hayatta kalması, karakterlerin çocuk olmasına rağmen

araba kullanıp bilmediği yollara gitmesi vb. ifadeler ve görüntülere yer verilmektedir. Dev Tavşan (K2, K14) kitabında “Oysa Ballı irileşiyor, turuncu çiši çoğalıyormuş. Top top kakaları simsiyah zeytinler gibi ortaya serpildikçe Emine nine ona bakamaz olmuş”, İnanılmaz Bir Gecenin Hikâyesi kitabında “Yarı tanrı ne demek? Bir tanrı kadar güçlüyüm ama senin gibi ölümlüyüm de”, Obur Ejderhalar 2 (K2, K27) kitabında “Bir ağaç dikeceğiz ve sonsuza dek sandviçlerimiz olacak.”, “Sonuçta, ejderhalar bebek bezine bayılırlar. Yani, sandviçe. Ejderhalar sandviçe bayılırlar” ifadeleri doğaüstü olaylar kategorisinde olumsuz öğelere örnektir. (*Doğaüstü olaylar*)

Hışırta (K1, K31) kitabında “-Ben ses duymuyorum canım. Hayal kuruyorsun! Hadi uyu küçük zürafaların uyuma vakti.” “Evet, odamda ilk kez yalnız kalıyorum, hem de karanlıkta, diye itiraf etmiş Züri.” ifadeleri çocuklar için karanlık korkusu oluşturabilmektedir. Ormanda Bir Yıl (K1, K33) kitabında, “Babam savaş denen yere gitmek zorundaymış. Savaş Vietnam diye bir yerdeymiş.”, “Gözümüzü annemden bir an bile ayırmıyoruz. Olurda o da vahşi ormana gitmeyi düşünür diye.”, “Cadılar bayramı için kar leoparı kılığına giriyorum. O endişeli büyüklerden biri, babama bir şey olmayacağını söyleyip bana fazladan şeker veriyor. İşte o zaman ben de endişelenmeye başlıyorum.”, “Televizyonda ‘Vietnam’ kelimesini duyunca dikkat kesiliyorum. Patlamalar... Helikopterler... Silahlar... Yerlerde yatan askerler. Bazıları hiç kıpırdamıyor. Annem hemen koşup geliyor ve televizyonu kapatıyor. –Sorun yok. Baban gayet iyi, diyor. Hiçbir şey söylemiyorum. Sonra, gardıroba saklanıp ağlıyorum.” ifadeleri korkutucu öğeler kategorisinde olumsuz öğelere örnektir. (*Korkutucu öğeler*)

Ormanın En Sıradan Ağacı (K1, K29), Uzun Aslan (K2, K33), Asla Neden Diye Sorma (K2, K41), Aslankuş (K2, K49), Güzellik Tacı (K2, K54) kitaplarında rekabet içeren ifadeler yer verilmiştir. Bu ifadelerden Ormanın En Sıradan Ağacı (K1, K29) kitabında “İstedığınız kadar konuşun bakalım. Hanginiz uçabilir? Hanginiz bizim gibi hem uçup hem de karate yapabilir?” ifadesi, Güzellik Tacı (K2, K54) kitabında, “Neden katıldınız bu yarışmaya? Sizler güzel değilsiniz. Prens olamazsınız hiç biriniz!” ifadeleri ile rekabete yer verilen kitaplara örnektir. (*Rekabet kategorisi*)

Kırmızı Saçlı Kız Şarkı Söylüyor (K2, K13) kitabında, “Annem herkese, komşuya ve arkadaş olup ara sıra iskambil oynadığı misafirlerine bile kızının yalınayak yolculuk ettiğini anlattı.” cümlesindeki “iskambil oynamak” ifadesinin çocukların kültürüne ve yaşantısına uygun olmayan davranışları içerdiği görülmüştür. (*Kültüre uygun olmayan davranışlar*)

Ormanda Bir Yıl (K1, K33) kitabında, “Televizyonda ‘Vietnam’ kelimesini duyunca dikkat kesiliyorum. Patlamalar... Helikopterler... Silahlar... Yerlerde yatan askerler. Bazıları hiç kıpırdamıyor.” ifadelerinde, Benim Kırmızı Arabam (K2, K7) kitabında, “Kendime geldiğimde kardeşim üzerime eğilmiş bana bakıyordu. –Ölü? Bir yanım derenin içindeydi. -Hayır, ölü değilim, ama kolum acıyor.” ifadelerinde, Yolculuk (K2, K39) kitabında “Ve bir gün savaş babamı aldı.” ifadesi, Aslankuş (K2, K49) kitabında, “Yoksa hepinizi kuyuya atarım, kulağını kaşıyan kendini ölmüş bilsin.” ifadelerinde ölümle ilgili cümlelere yer verildiği görülmüştür. (*Ölüm*)

Resimli çocuk kitapları, cinsel ögeler kategorisi açısından incelendiğinde; Bazı Günler (K2K42) kitabının resimlerinde aynı cinsten karakterlerin birbirlerini dudaktan öptükleri resimlere ve ifadelere yer verildiği görülmüştür. (*Cinsel ögeler*)

Resimli Çocuk Kitaplarında Ele Alınan Temalarda Olumsuz Ögeler

Resimli çocuk kitapları temaları açısından incelenmiş ve olumsuz ögeler ile ilgili sonuçlar Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Resimli Çocuk Kitaplarının Temalarında Olumsuz Ögelerin Frekans ve Yüzdelerine Göre Dağılımı

Tema açısından olumsuz ögeler	f	%
Olumsuz yönlendirme	15	41.67
İyi-kötü algısı	11	30.56
Ders verme kaygısı	7	19.44
Neden-sonuç kaygısı	3	8.33
Toplam	36	100

Tablo 3’te, incelenen kitapların temalarındaki olumsuz ögelerin olumsuz yönlendirme (f:15), iyi-kötü algısı(f:11), ders verme kaygısı (f:7), neden-sonuç kaygısı(f:3) olduğu

görülmektedir. Bu olumsuz ögelerin kitaplarda yer alma durumlarına sırasıyla aşağıdaki örnekler verilebilir.

Ay'ı Söndürmek İsteyen İnek (K1, K33) kitabında, “-Nasıl başarmış Ay'ı söndürmeyi, anne? –Ay'ın üzerine çişini yaparak tabi ki.” ifadesi olumsuz yönlendirmeye sebep olacak bir ifadedir. Açıl Bahçe Açıl (K2, K1) kitabında, “Kardeşim yaramaz, hiç bırakmıyor ki peşimi...”, “Açık pencerenin önünde, mahallenin şımarık kedisi, dağıtıyor bütün dikkatimi.”, “Olamaz! Şimdi de sinekler! Kulağımın dibinde iğrenç sesleri... Ayy sinir ettiler beni!” ifadeleri yer almakla ders çalışmamak için bahaneler üreten bir çocuğun hikâyesini konu alan bu kitap olumsuz yönlendirme kategorisine örnektir. Benim Kırmızı Arabam (K2, K7) kitabında yolunda gitmeyen bir araba yolculuğuyla birlikte, arabayı kullanan çocukların bilmediği yollara girmesini konu aldığından dolayı olumsuz yönlendirmeye sebep olacak ifadelerdir. Güvercin Geç Yatmasın (K2, K16) kitabında yer alan “Hiç uykum yok. Hatta tam parti havamdayım! Geç yatmak hakkımız, söke söke alırız!” ifadeleri okul öncesi dönem çocukları için olumsuz yönlendirmeye sebep olabilecek ifadelerdir. (*Olumsuz yönlendirme*)

Parlak Balık (K1, K9) kitabında, “Bak canım! Tok açın hâlimden anlamaz, demişler. Bir gün o da senin durumuna düşerse, sen sakın onun gibi davranıp arkadaşlarını üzme.” ifadesinde temanın iyi-kötü davranışa bağlı kaldığı görülmüştür. İnanılmaz Bir Gecenin Hikâyesi (K2, K15) kitabında, “Tıpkı babamla ben gibi. Üvey kardeşim doğduğundan beri benimle ilgilenmiyor artık. Haksız olan hep benim. Ne yaparsam onların hoşuna gitmiyor.” ifadesine göre davranışın iyi-kötü algısı oluşturduğu görülmüştür. Uzun Aslan (K2, K33) kitabı, iyi taraf ve kötü taraftan oluşan bir gruplaşma üzerine kurulan bir hikâyedir. Ağustos Böceği (K2, K45) kitabında “İnsan çalışanlar, ağustos böceğini sevmiyor. Laf ediyor, kötülük ediyorlar. Ağustos böceğine ne aptal diyorlar.” ifadelerinde temanın iyi- kötü karakterler üzerine kurulduğu görülmüştür. (*İyi-kötü algısı*)

Ben Büyüklerimi Dinlerim (K1, K13) kitabının karakteri olan Aslı'nın dedesi Aslı'ya önerilerde bulunuyor. Aslı, dedesini dinlemediğinden başına bazı işler açılmasını anlatan bu kitabın ders verme kaygısı ile yazıldığı görülmüştür. En Güzel Hediye (K1,

K28) kitabında, “İpek’in hediyesini gören arkadaşları gülerek İpek’le dalga geçtiler. Öyle ya sokaklara, çöp kutularına, pencere kenarına bırakılan ekmek hiç hediye edilir miydi?” ifadesi yer almakta ve bunun ardından İpek’in öğretmeninin tüm çocuklara ders vermek için bir gün boyunca ekmek yememeleri gerektiğini söylemiştir. Çocuklar o gün ekmeğin ne kadar kıymetli olduğunu anlamışlardır. Kitabın ders verme kaygısıyla yazıldığı görülmüştür. İncelenen kitapların % 19.44’ünün ders verme kaygısıyla yazıldığı görülmüştür. (*Ders verme kaygısı*)

Resimli çocuk kitapları, neden-sonuç kaygısı kategorisi açısından incelendiğinde; Açıl Pencere Açıl (K2, K1) kitabında ders çalışmamak için bahaneler üreten çocuğun başarısız olacağını anlatmaktadır. Kırmızı Başlıklı Kız (K2, K5) kitabı ve Tavşan Terliklerim (K2, K50) kitabında da neden-sonuç kaygısının bulunduğu görülmüştür. (*Neden-sonuç kaygısı*)

Resimli Çocuk Kitaplarında Dil ve Anlatım Açısından Olumsuz Ögeler

Resimli çocuk kitapları dil açısından incelenmiş ve olumsuz ögeler ile ilgili sonuçlar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Resimli Çocuk Kitaplarının Dil Açısından Olumsuz Ögelerinin Frekans ve Yüzdelerine Göre Dağılımı

Dil açısından olumsuz ögeler	f	%
Detaylı anlatımlar	17	28.33
Olumsuz ifadeler	10	16.66
Küfür gibi olumsuz sözcükler	9	15
Yaşa uygun olmayan deyimler	9	15
Olumsuz sıfatlar	8	13.33
Soyut ifadeler	7	11.66
Toplam	60	100

Tablo 4’te kitapların dil açısından taşıdığı olumsuz ögelerin sıklıklarına göre sırasıyla detaylı anlatımlar (f:17), olumsuz ifadeler (f:10), küfür gibi olumsuz sözcükler (f:9), yaşa uygun olmayan deyimler (f:9), olumsuz sıfatlar (f:8), soyut ifadeler (f:7) olduğu görülmektedir. İncelenen kitaplarda dil açısından olumsuz özelliklerden en çok; detaylı anlatım (f:17) ve olumsuz ifadeler (f:10), en az ise; soyut ifadeler (f:7) kategorisinde

olumsuz özellik olduğu görülmüştür. Bu kategorilerin oluşturulmasında kullanılan kitap örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

Resimli çocuk kitapları, dil açısından detaylı anlatım kategorisi incelendiğinde; Dut Yağmuru (K1, K2), Parlak Balık (K1, K9), Kış Zamanı (K1, K19), Ormanda Bir Yıl (K1, K33), Romantik Tilki (K1, K34), Kitap Tırtılı (K1, K35), Korsanların Reisi (K2, K4), Benim Kırmızı Arabam (K2, K7), Onun Adı Ay Tozu (K2, K17), Uzun Aslan (K2, K33) kitaplarında detaylı anlatıma yer verilmiştir. (*Detaylı anlatımlar*)

Tatlış'ın Hediyesi (K1, K17) kitabında “Ama onlarla turta yapmak kulağa iğrenç geliyordu!” cümlesindeki ‘iğrenç’ kelimesi, Üç Arkadaş (K1, K37) kitabındaki “ Hıh, diye omuz silki Tırtık, şimdi bunca yaramazın gürültüsü çekilir mi?”, “Olamaz rezalet bu,” ifadeleri, Uzun Aslan (K2, K33) kitabında ‘fitne, iftira, isyan, zulüm’ gibi ifadeler karşılaşılan olumsuz ifadelerdir. (*Olumsuz ifadeler*)

Resimli çocuk kitapları, küfür gibi olumsuz sözcük kullanımı kategorisi açısından incelendiğinde; Diş Fırçalamak Yasak (K1, K21) kitabında yer alan “Tabi ki anladım dedi, deniz canavarı. Sen beni aptal mı sandın?” cümlesinde yer alan ‘aptal’ sözcüğü, Açıl Bahçe Açıl (K2, K1) kitabında yer alan “Mahallenin şımarık kedisi, dağıtıyor bütün dikkatimi” ifadesindeki ‘şımarık’ sözcüğü, Korsanların Reisi (K2, K4) kitabında yer alan; “Aptalca bir şeyler yapmalarına ramak kalmıştı.”ifadesindeki ‘aptalca’ sözcüğü, Benim Kırmızı Arabam (K2, K7) kitabında yer alan; “Dikkat edin şaklabanlaaar”, “O ikisi tam şapşal” ifadeleri, Bir Fırsatla Ne Yaparsın? (K2, K8) kitabında yer alan; “Bu hâlimden çok utandım. Kendimi aptal gibi hissettim.”ifadeleri küfür gibi olumsuz sözcük içermektedir. (*Olumsuz sözcükler*)

Korsanların Reisi (K2, K4) kitabında yer alan, “kan ter içinde kalmak” ifadesi, Bir Fırsatla Ne Yaparsın? Kitabında yer alan, “Fırsatı kaçırmıştım” ifadesi, Kırmızı Saçlı Kız Şarkı Söylüyor (K2, K13) kitabında yer alan, “Kafamdaki vidaların gevşek olduğunu söylemeye çalışıyordu” ifadesi, Dünyayı Kurtaran Çocuk Kitabında (K2, K53) kitabında yer alan, “zaman çukuruna düşmek” ifadesi karşılaşılan olumsuz öğelerdendir. (*Yaşa uygun olmayan deyimler*)

Yaramaz Ejderhalar (K1, K27), kitabının başlığında yer alan ‘yaramaz’ ifadesi, Korsanların Reisi (K2, K4) kitabında yer alan ‘huysuz, mızımız korsanlar’ ifadesi, İyi Yürekli Dev Memo (K2, K18) kitabında yer alan ‘pasaklı dev’ ifadesi, Pig Adında Pug (K2, K42) kitabında yer alan ‘hem bencil, hem pisboğaz’ ifadesi karşılaşılan olumsuz öğelerdendir. (*Olumsuz sıfatlar*)

Uzun Aslan (K2, K33) kitabında yer alan ‘fitne, iftira, isyan, zulüm’ ifadeleri, Hipnozcu Kedi (K2, K47) kitabının başlığında yer alan ‘hipnoz’ ifadesi, Gürültülü Boya Kutusu (K2, K51) kitabında yer alan ‘kompozisyon, doğaçlama, füg, soyut, soyut resim’ ifadeleri karşılaşılan olumsuz öğelerdendir. (*soyut ifadeler*)

Resimli Çocuk Kitaplarında Ele Alınan Kahraman-Karakter Açısından Olumsuz Öğeler

Resimli çocuk kitaplarında, yer alan kahramanlar olumsuz öğeler açısından incelenmiş ve olumsuz öğeler ile ilgili sonuçlar Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Resimli Çocuk Kitaplarının Kahraman Karakterlerinde Olumsuz Öğelerin Frekans ve Yüzdelerine Göre Dağılımı

Kahraman-karakter açısından olumsuz öğeler	f	%
Karakterler arasında olumsuz iletişim	22	84.61
Cinsiyetlere yüklenen olumsuz anlam	3	11.54
Güzel-çirkin algısı	1	3.85
Toplam	26	100

Tablo 5’te resimli çocuk kitaplarındaki kahraman-karakter açısından olumsuz öğelerin karakterler arasında olumsuz iletişim (f:22), cinsiyetlere yüklenen olumsuz anlam (f:3) ve güzel-çirkin algısı (f:1) olduğu görülmektedir. Bu kategorilere sırasıyla şu örnekler verilebilir:

Cesur Pembe Bulut (K1, K11) kitabında yer alan; “Nasıl da kaçtın ama. Korkak, korkak.” ifadesi, Cingöz’ün Kardeşi Oluyor (K1, K12) kitabında yer alan; “Senin şu kardeşin baş belası galiba.” ifadesi, Neden İstedığimi Yapamıyorum? (K1, K16) kitabında yer alan; “Hay şaşkın! Salıncak biraz aptal!” ifadesi, Okulda İlk Gün (K1, K30) kitabında yer alan “Haydi kalk Mızımız, hasta filan değilsin. Çok ayıp bu yaptığın,

diye üsteledi ama Mızımız kalkmadı.” ifadesi, Kırmızı Saçlı Kız Şarkı Söylüyor (K2, K13) kitabında yer alan “Delirdiğimi ve kafamdaki vidaların gevşek olduğunu söylemeye çalışıyordu. Pencereden dışarı bakmadan önce vidalarımı sıksam iyi edermişim.” ifadesi, Ağustos Böceği (K2, K45) kitabında yer alan “İnsan çalışanlar, Ağustos böceğini sevmiyor. Laf ediyor, kötülük ediyorlar. Ağustos böceğine ne aptal diyorlar.” ifadesi, Güzellik Tacı (K2, K54) kitabında yer alan “Neden katıldımız bu yarışmaya? Sizler güzel değilsiniz. Prenses olamazsınız hiç biriniz!” ifadesi karşılaşılan olumsuz öğelerdendir. (*Karakterler arasında olumsuz iletişim*)

Renkli Kalemler ve Ben (K1, K5) kitabında yer alan “Annem, “Neden yaptın bunu kızım?” diye sordu. Babam kaşlarını çattı. Ağabeyim de televizyonu tekrar açtı.” ifadesinde görüldüğü gibi anne karakterinin daha iyimser bir tutum sergilerken, baba karakterinin otoriter bir tutumu olduğu görülmektedir. Yavru Ahtapot Olmak Çok Zor (K2, K2) kitabında ev işlerini sürekli annenin yapması, hikâye kahramanı olan Nino güzel haberi annesine vermek için eve gelip annesine sarıldığı resimde babanın şömine başında koltukta uyukladığı görülmüştür. İşte Benim Annem (K2, K21) kitabında yer alan “Annem ne zaman yemek yapmaya çalışsa mutfaktan kötü kokular gelir. Koşarak gideriz babamla birlikte, bir de bakarız ki tencerenin dibi kapkara.” ifadesi karşılaşılan olumsuz öğelerdendir. (*Cinsiyetlere yüklenen olumsuz anlam*)

Güzellik Tacı (K2, K54) kitabında bir güzellik yarışmasının düzenlendiği ve bu yarışma ile prenses seçildiği görülmüştür. Prenses olamayanlara ise aşağılayıcı cümleler kurulduğu görülmüştür. İncelenen kitapların % 3.85’inde olumsuz özellik olduğu görülmüştür. (*Güzel-çirkin algısı*)

Resimli Çocuk Kitaplarında Zaman Açısından Görülen Olumsuz Öğeler

Resimli çocuk kitapları, zamanları açısından incelenmiş ve olumsuz öğeler ile ilgili sonuçlar Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Resimli Çocuk Kitaplarının Zaman Açısından Görülen Olumsuz Ögelerin Frekans ve Yüzdelerine Göre Dağılımı

Zaman açısından olumsuz ögeler	f	%
Hikâyenin gerilim anının bulunmaması	20	74.07
Hikâyenin sonunun olmaması	7	25.93
Toplam	27	100

Tablo 6'da, kitapların zaman açısından barındırdığı olumsuz ögelerin hikâyenin sonunun olmaması (f:7) ve hikâyenin gerilim anının bulunmaması (f:20) olduğu görülmektedir. Bu olumsuz ögelere aşağıdaki örnekler verilebilir:

Renkli Kalemler ve Ben (K1, K4), Sevimli Cüceler (K1, K6), Koca Kuyruk (K1, K7), Çiftlikte (K1, K22), Ben de Seni Seviyorum (K1, K23), Burası Benim Yerim (K2, K6), Meyveleri Seviyorum (K1, K34), Bu Bir Kitap (K1, K40), Bazı Günler (K1, K42) kitaplarında çocukların dikkatini çekecek gerilim anının bulunmadığı görülmüştür. (*Hikâyenin gerilim anının bulunmaması*)

Koca Kuyruk (K1, K7), Burası Benim Yerim (K2, K6), Bazı Günler (K2, K42), Canavarlar Gece Gelir (K2, K55), Olmayan Bir Köpeğin Hikâyesi (K2, K58), Ayyy... AY (K2, K60) kitaplarında anlatılan olay örgüsünün bir sona bağlanmadığı görülmüştür. (*Hikâyenin sonunun olmaması*)

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada kütüphanelerin okul öncesi bölümünde bulunan resimli çocuk kitapları olumsuz ögeler açısından incelenmiştir. Bu doğrultuda iki kütüphanedeki toplam 100 kitap betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda resimli çocuk kitaplarının biçimsel, içerik, tema, dil ve anlatım, kahraman-karakter ve zaman açısından olumsuz ögeler barındırdığı bulunmuştur. Bu bölümde çalışmanın sonuçları sunulularak tartışılmış ve önerilere yer verilmiştir.

Kitaplarda biçimsel olarak yaş belirtmeme (f:88), sayfa düzeni (f: 52), resimleme (f:42), cilt kalitesi (f:34), kapak (f:33), kitap boyutu (f:23), yazım şekli (f:18), kâğıt (f:16), yazı boyutu (11) ve metin-resim ilişkisi (f:2) açısından olumsuz ögeler görülmüştür.

Kitapların hangi yaşa yönelik yazıldığıнын belirsiz olması en sık görülen olumsuz ögedir. Bilimsel araştırmalar sonucu çocukların yaşlarına paralel olarak gelişimsel özellikleri detaylıca ortaya konulmuş olmasına karşın bu olumsuzluğun sebepleri arasında yayın evinin kitabın satışını belli bir yaş kitlesiyle sınırlandırmama politikası olabildiği gibi yazarların kitabının hangi yaş dönemine yönelik olduğunu tespit edecek gelişim bilgisine sahip olmamaları da olasıdır. Ayrıca kitabın ömrünün kısalmasına veya çocukların dikkatinin dağılmasına sebep olacak diğer biçimsel özelliklerde de olumsuz ögeler bulunmuştur. Zımbalama tekniğinin kullanılması, kitabın kapağının ince olması, resimlerin çoğunun hayali ögelerden oluşması, resim-metin birbiriyle ilişkili olması alan yazındaki sonuçlarla uyuşmaktadır (Gönen vd., 2012; Işıtan, 2014; Gönen vd., 2016; Yıldız vd., 2016). Kitapların maliyetinin azaltılmak istenmesi sonucu resimli çocuk kitaplarına uygun olmayan biçimsel olumsuzluklar ortaya çıkmaktadır (Gönen vd., 2012).

Kitapların ele aldığı konuların doğaüstü olaylar (f:13), korku unsurları (f:13), rekabet (f:6), kültüre uygun olmayan davranışlar (f:5), ölüm (f:5) ve cinsellik (f:1) açısından olumsuzluklar taşıdığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar bu araştırmadaki bulgularla örtüşmektedir. Karagöz (2018), kitapların cinsiyet rollerini yanlış aktaran ifadeleri barındırdığını; Dağlıoğlu ve Çakmak (2009) ise 174 çocuk kitabını inceledikleri çalışmada kitapların birçoğunun çocuklar üzerinde olumlu etki yaratacak nitelikte olmadığını, hatta çocukların gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek şiddet ve korku ögelerini barındırdıklarını ortaya koymuşlardır. Okul öncesi dönemdeki çocukların soyut bilişlerinin olgunlaşmadığı göz önüne alındığında kitaplarda yer alan bu olumsuz unsurların çocuğa görelilik ilkesiyle uyuşmamaktadır. Kitaplarda görülen olumsuz yönlendirme (f:15), iyi-kötü algısı(f:11), ders verme kaygısı (f:7) ve neden-sonuç kaygısı (f:3) tematik ögeleri de çocukların gelişimine uygun değildir. Kitapların olumlu olana yönlendirmesi, ötekileştirme yapmaması ve ders verme kaygısı gütmeden temayı işleme beklenmektedir. Bununla beraber Gönen ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan çalışmada da kitapların beşte birinin çocukların olumsuz yönlendirdiği bulunmuştur.

Kitapların dil ve anlatım açısından sıklıklarına göre taşıdığı olumsuzlukların sırasıyla detaylı anlatımlar (f:17), olumsuz ifadeler (f:10), küfür gibi olumsuz sözcükler (f:9), yaşa uygun olmayan deyimler (f:9), olumsuz sıfatlar (f:8) ve soyut ifadeler (f:7) olduğu görülmektedir. Alanyazında resimli çocuk kitaplarının en fazla dil ve anlatım alanında problemlili olduğu görülmektedir. Yapılan bir çalışmada incelenen kitapların çocuklara şiddet, tehdit, sınırsız tüketim gibi olumsuz iletiler sunduğu bulunmuştur (Karagöz, 2018). Gönen ve arkadaşlarının (2012) 120 kitabı incelediği çalışmalarında, 87 adet noktalama ve yazım hatası, 43 adet yaş seviyesi üzerinde kelime, 19 adet anlatım bozukluğu ve 8 adet argo kelime tespit etmişlerdir (Gönen vd.,2012). Başka çalışmalarda da resimli çocuk kitaplarında devrik cümlelerin, soyut kavramların bulunduğu görülmüştür (Bilgin, 2011; Işıtan, 2014; Gönen vd., 2016).

Resimli çocuk kitaplarında karakterler arasında olumsuz iletişim (f:22), cinsiyetlere yüklenen olumsuz anlam (f:3) ve güzel-çirkin algısı (f:1) alanlarında olumsuzluklar bulunmuştur. Araştırma sonuçlarıyla paralel olarak Karagöz (2018), incelediği kitapların “değerleri yozlaştırabilecek, insan ilişkilerini zayıflatabilecek hedonist (hazcı) bir yaşam tarzına ilişkin iletiler” sunduğunu bulmuştur. Yazıcı, Yıldız ve Durmuşoğlu da (2018), inceledikleri 40 kitaptan 10’unun ön yargılar barındırdığını görmüştür. Karakterler arasındaki soruna ek olarak hikâyenin gerilim anının (f:20) ve sonunun olmaması (f:7) da görülen diğer olumsuzluklardır. Karagöz (2018) tarafından yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Karagöz (2018) incelediği kitapların bütüncül bir kurgu içinde tasarlanmadığı, yüzeysel bir başlangıca ve hızlandırılmış sonlara sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sonuç olarak, yaklaşık otuz yıl önce incelenen kitapların içerik, resimlendirme ve fiziksel özellikler açısından birçok alanda yetersiz olduğu bulunmuşken (Gönen, 1993), yakın zamanlarda yapılan çalışmalar resimli çocuk kitaplarının niteliklerinin arttığını göstermektedir. Bununla beraber resim çocuk kitaplarının niteliğinin istenilen seviyede olmadığını da görülmektedir. Çocuk hakları çerçevesinde çocuğun yüksek yararı ve sıfır zarar ilkesinden hareketle çocuklara yönelik kitapların hatalardan arındırılması gerekmektedir (Graham, Powell, Taylor, Anderson ve Fitzgerald, 2013). Bu doğrultuda

resimli çocuk kitaplarının inceleme çalışmalarının kitapların niteliğini arttırmaya olan katkısı yadsınamaz. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler verilebilir;

1. Kütüphanelerin okul öncesi bölümlerine kitap seçilirken çocuğun yaş ve gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurulmalı, nitelikli kitapların seçilmesi için alan uzmanlarının görüşlerine başvurulmalıdır.
2. Kütüphane ve yayınevleri çalışanlarına, yazarlara, çizerlere, eğitimcilere ve ebeveynlere çocukların gelişimsel özellikleri ve kitapların olumsuz öğeleri ile ilgili farkındalık eğitimleri düzenlenebilir.
3. Araştırmacıların çocukları olumsuz etkileyebilecek farklı ölçütlerle resimli çocuk kitaplarını incelemesi, daha büyük örneklem gruplarını ele almaları önerilebilir.
4. Resimli çocuk kitaplarının hangi gelişim düzeyine hitap ettiği belirtilmelidir.
5. Ele alınan konular çocuklara sıfır zarar ilkesiyle ele alınmalı, çocukları olumsuz yönlendirmemelidir.
6. Dili sade, anlaşılır ve somut olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akıncı, Ş. (2015). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan mizahi unsurların incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilgin, H. (2011). *5-6 yaş çocuklarına yönelik 1990-2010 yılları arasında basılan resimli kitapların çocuğa görelilik kavramına göre incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çakmak, H. G. ve Sofuoğlu, M. G. (1997). 1974-1993 yılları arasında türkçe basılmış olan resimli öykü kitaplarının resimlendirilme ve fiziksel özellikleri yönünden incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 11(1), 42-53.
- Çınar, P. (2015). Resimli çocuk kitaplarında giyimiyle kadın karakterler. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 48(1), 1-18
- Dağlıoğlu, H.E. ve Çamlıbel- Çakmak, Ö. (2009). Okul öncesi çocuklara yönelik yayınlanan hikâye kitaplarının şiddet ve korku öğeleri açısından incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(3), 510-534.
- Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleksenel analizi. *Journal Of Qafqaz University*, 2(1), 94-102.
- Dirican, R. ve Dağlıoğlu, H. E. (2014). 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikâye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 3(2), 44-69. doi: 10.30703/cije.321341
- Gönen, M. (1993). Anaokulu öğretmenlerinin beş ve altı yaş çocukları için kullandıkları masal ve hikâye kitaplarının niteliklerinin incelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 7(2), 83-88.
- Gönen, M. ve Arı, M. (1989). Anaokuluna giden dört-beş yaş çocuklarına resimli kitaplarla yapılan eğitimin dil gelişimine etkisinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 13(72), 21-30.
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Kehci, A., Ulutaş, Z. ve Kahve, Ö. (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(4), 724-735. doi:10.16986/HUJE.2015014224
- Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö. ve Katrancı, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının fiziksel, içerik ve resimleme özellikleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 258-272.
- Graham, A., Powell, M., Taylor, N., Anderson, D. ve Fitzgerald, R. (2013). *Ethical research involving children*. Florence: UNICEF Office of Research - Innocenti.

- Güzelyurt, T. ve Özkan, Ö. (2019). Okul öncesi dönemde çevre eğitimi: Çocuk kitaplarına yönelik bir inceleme. *İlköğretim Online*, 18(1), 20-30. doi: 10.17051/ilkonline.2019.527146
- Işıtan, S. (2014). Caillou çizgi film karakteri ile ilgili Türkçe resimli öykü kitaplarının biçimsel ve içerik özelliklerinin incelenmesi. *Elementary Education Online*, 13(1), 191-204.
- Kakırman Yıldız, A. (2017). Okul öncesi dönem çocuğunun eğitim ve gelişiminde kitabın rolü ve bu süreçte Anaokulu kütüphanelerinin gerekliliği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(3), 792-802. doi: 10.24289/ijsser.304382
- Karaaslan, A., Kangal, S. B. ve Arslan, S. (2018). Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürünün incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 18-31.
- Karagöz, B. (2018). Resimli çocuk kitaplarında gözden kaçan bir alan: ileti problemi (Anne tavuk anlatıyor serisi örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(68), 1765-1786. doi:10.17755/esosder.420416
- Kılıç, Z., Değirmenci, Ş., Ünsal, F. Ö. ve Balat, G. U. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarına yönelik resimli çocuk kitaplarında yer alan temel kavramların incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44, 424-441. doi: 10.21764/maeuefd.319461
- Körükçü, Ö., Kapıkıran, N. A. ve Aral, N. (2017). Resimli çocuk kitaplarında Schwartz'ın modeline göre değerlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 133-151.
- Külük, C. (2013). Resimli çocuk kitaplarının nitelik sorunsalı ve çocuğun sanat eğitimi sürecindeki yeri: Delioğlu'nun resimlediği yapıtlar üzerine bir inceleme. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 393-417.
- Özkan Kılıç, Ö., Güleç, H. ve Genç, S. Z. (2014). Okul öncesi dönem resimli öykü kitaplarının coğrafi kavramları içermesi yönünden incelenmesi. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, 15(1), 35-52.
- Pektaş, D. ve Kangal, S. (2015). Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarındaki dil sanatlarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 125-137.
- Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler. *Abece Eğitim ve Ekin ve Sanat Dergisi*, 107, 14-15.
- Şahin, G. (2014). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında görsel bir uyaran olarak resim. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(3), 1309-1324.

- Turgut-Bayram, Z. (2017). *Resimli çocuk kitaplarının okuma alışkanlığı üzerine etkisi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turla, A. (2015). *Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı* (2. bs). Ankara: Hedef CS Basın Yayın.
- Tür, G. ve Turla, A. (2005). *Çocuk, Edebiyat ve Kitap.* İstanbul: Yapa.
- Ural, S. (2013). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. Mübeccel Gönen (Ed.), *Çocuk edebiyatı* (s. 33-55). Ankara: Eğiten.
- Uzmen, S. ve Mağden, D. (2002). Okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15, 193-212
- Ülker Erdem, A., Aydos, E. H. ve Çoban, A. (2017). Resimli çocuk kitaplarında yer alan olumsuz duygular ve karakterlerin kullandığı baş etme stratejileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 914-931.
- Veziroğlu, M. ve Gönen, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının MEB Okul Öncesi Eğitim Programı'ndaki kazanımlara uygunluğunun incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37(163), 226-238.
- Yazıcı, D.N., Yıldız, C. ve Durmuşoğlu, M.C. (2018). Erken çocukluk dönemi resimli çocuk kitaplarının eğitsel özelliklerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1196-1209.
- Yıldırım, K., Aykaç, N. ve Okçu, S. T. (2019). Yaratıcı drama ve resimli çocuk kitapları: kültürlerarası duyarlılığı geliştirmek için örnek bir uygulama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 14(1), 55-72.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, C., Yazıcı, D. N. ve Durmuşoğlu, M. C. (2016). 2010-2015 Yılları Arasında Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme Özelliklerinin İncelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 43-55.

ORCID

Mehmet BAŞARAN <https://orcid.org/0000-0003-3913-720X>

Nuriye ÇELİK <https://orcid.org/0000-0002-4605-4878>

Fatma Abide GÜNGÖR AYTAR <https://orcid.org/0000-0002-0327-3317>

SUMMARY

Preschool period; Cognitive, language, social and emotional aspects are the years in which children develop the fastest. Children in this period are curious, interested and active participants in the events happening around them. They are eager to learn new words, use them in different contexts. Since pre-school years affect their later learning experiences, children in this period should be offered cognitively, linguistically, socially and emotionally rich environment and learning opportunities. Libraries and books are at the forefront of these opportunities that contribute to the development and education of children. In this respect, the aim of the study is to examine the picture books for children in pre-school departments of libraries in terms of negative factors. The following questions were sought in the study: 1. What are the formal negative elements in illustrated children's books? 2. What are the negative elements in terms of the contents of illustrated children's books? 3. What are the negative elements seen in the themes in illustrated children's books? 4. What are the negative aspects of language and expression in illustrated children's books? 5. What are the negative aspects of time in illustrated children's books? 6. What are the negative aspects of the hero-character in illustrated children's books?

The books to be examined in the study consist of the books cataloged for preschool children, published between 2015-2019, in two children's libraries in Ankara and Eskişehir, using the appropriate sampling method. In addition, the books were selected from literary children's picture books, and children's picture books consisting of concept books, scientific books, cartoons and animation characters were not included in this study. In this context, 100 illustrated children's books were reached.

As a result of the expert opinion, "The Form for Examining Negative Items in Illustrated Children's Books" was created. The form consists of 5 categories and 33 items: formal, content, theme, language and expression, hero-character and time. The categories and the ingredients they contain are: 1. Formal features: Book size, cover, paper quality, binding quality, page layout, writing style, font size, illustration, text-picture relationship, age determination, 2. Content (Subject): Supernatural events, fear elements, competition, uncultural behavior, death, sexual elements, 3. Theme characteristics: Negative guidance, good-bad perception, lecturing anxiety, cause-effect relationship, 4. Language and expressive features: Detailed expression, negative expressions, use of negative words such as profanity, idioms not suitable for age, negative adjectives, abstract expressions, 5. Hero-character traits: Negative communication between characters, negative meaning attributed to genders, perception of beauty-ugly, 6. Time feature: The story has no tension moment and the story has no end.

As a result, while the books examined about thirty years ago were found to be insufficient in many areas in terms of content, illustration and physical features, recent studies show that the quality of picture books for children has increased. However, it is also seen that the quality of drawing children's books is not at the desired level. Within the framework of children's rights, starting from the principle of the best benefit of the child and zero harm, books for children should be made free of mistakes. In this respect, the contribution of the study of picture children's books to increasing the quality of the books cannot be denied.

Following suggestions can be given in line with the results obtained from this study; 1. When choosing a book for the preschool departments of libraries, the age and developmental characteristics of the child should be taken into consideration, and the opinions of field experts should be consulted to select qualified books. 2. Awareness trainings on the developmental characteristics of children and the negative elements of books can be organized for library and publishing staff, authors, illustrators, educators and parents. 3. It may be suggested that researchers examine illustrated children's books with different criteria that may affect children negatively and consider larger sample groups.